

Abdó Terrades, pioner del republicanisme català

La història de l'esquerra nacional és plena de noms que porten els gens de la llibertat nacional i la justícia social. Des de Valentí Almirall a Josep Pallach, passant per Francesc Macià, Pere Coromines, Francesc Layret, Antoni Rovira i Virgili, Lluís Companys, Manuel Serra i Moret... Persones de reconeguda trajectòria que continuen el camí iniciat per la generació d'Abdó Terrades. Un llegat que la memòria republicana ha de fer aflorar de nou.

Retrat de passaport

Abdó Terrades¹ (1812–1856) va ser una de les figures més rellevants de la Catalunya del segle XIX pel fet d'haver estat el gran líder republicà de la primera meitat de la centúria, quan aquest moviment es trobava encara en una fase embrionària. Contribuí decisivament a definir aquest corrent i a dotar-lo d'unes característiques pròpies que el diferenciaven clarament de la resta d'opcions polítiques d'aquells moments, pel seu radicalisme democràtic i per la seva aspiració a una alta cota de justícia social. Com ha assenyalat l'historiador Albert Testart (1968), «la figura d'Abdó Terrades com a activista polític encaixa perfectament dins l'evolució d'una part del liberalisme que s'allunya d'allò que suposà doctrinàriament la Constitució de Cadis de 1812 [...] i que es transforma obertament en un clar republicanisme. Un moviment que Terrades mateix ajuda a desenvolupar i a definir fins a convertir-se en un referent fins i tot després de la seva mort, el 1856».²

Terrades, que desenvolupà bona part de la seva activitat política a Barcelona, demostrà tenir una gran capacitat organitzativa, una gran ambició política i una altíssima força de voluntat. Unes virtuts

Enric Pujol
Professor d'Història Moderna a la UAB
enric.pujol@uab.cat

1 Hem optat per la forma «Abdó Terrades» perquè davant l'ús dubitatiu que existeix del seu nom i cognom, hem seguit el criteri establert per Pompeu Fabra per tal de tendir a normalitzar els noms dels personatges anteriors a la normativització lingüística moderna.

2 TESTART, «Abdó Terrades, una baula de la cadena del republicanisme català del XIX».

» Terrades va ser el gran líder del republicanisme de la primera meitat del segle XIX, introduint-hi característiques com el radicalisme democràtic i l'aspiració a altes cotes de justícia social

que el convertiren en un líder indiscutible i que possibilitaren la cristallització d'un important nucli de seguidors de les seves propostes en un context sovint marcat per la repressió d'aquells que defensaven la democràcia política. Però a part d'aquests mèrits personals, també cal tenir present que les seves propostes comptaven amb un suport popular notable, com ho evidencia el fet que fou escollit alcalde de Figueres en les escasses ocasions que es feren eleccions per sufragi universal —el 1842 i el 1854.

La seva obra literària està estretament vinculada a la seva acció política, convertint-lo en el que ara en diríem un «escriptor compromès», ja que tota la seva producció escrita va estar al servei del seu ideari. Com a periodista, impulsà el diari *El republicano* (1842) i d'altres publicacions que el convertiren també en una figura pionera del periodisme de combat. Com a narrador, fou l'autor de *La esplanada: escenas trágicas de 1828* (1835),³ una obra de denúncia contra l'absolutisme. Com a dramaturg, va escriure, en català, *Lo rei Micomicó* (1838),⁴ sàtira de caràcter antimonàrquic que, segons alguns crítics moderns com Àngel Carmona (1924–

1997), el convertiren en un precursor del teatre d'agitació contemporani. I encara arribà a compondre la cançó *La Campana* (1842), que fou una mena de programa polític cantat que esdevingué un veritable himne per als republicans de l'època. Un darrer aspecte que no es pot desatendre de la seva activitat fou la seva actuació en el si del carbonarisme, moviment que a principis del segle XIX adoptà formes de la francmaçoneria tradicional, però adaptada a un discurs democràtic i social radical. El ja esmentat Carmona, que li dedicà un dels capítols del llibre *Dues Catalunyes: jocsfloralescos i xarons* digué d'ell, com a síntesi de la seva forta personalitat: «Terrades continua la tradició d'un tipus generós que desmenteix el tòpic del català ranci, covard i ensopit: el català imaginatiu, audaç i generós».⁵

Apòstol de la democràcia catalana

Aquesta condició d'«apòstol» democràtic li va atribuir Josep Soler i Vidal (1908–1999), el seu biògraf, en l'obra *Abdó Terrades. Primer apòstol de la democràcia catalana (1812–1856)*,⁶ publi-

cada el 1983. Aquest títol, encara que pugui semblar grandiloqüent, té un innegable fons de veritat. Cal ser conscient que Terrades va viure en uns moments històrics especialment convulsos: els de la primera meitat del XIX. La seva activitat política, desenvolupada sobretot a les dècades de 1840 i 1850, tingué com a escenaris Barcelona i el seu Empordà natal, per bé que va haver de fer sovintejades escapades a la Catalunya del Nord i a la República Francesa per tal de cercar-hi refugi i protecció. L'exili fou, doncs, una constant de la seva vida fins al punt que morí desterrat el 1856 a Medina-Sidonia, Andalusia.

Aquesta circumstància de persecució i exili no ens ha de sobtar, ja que en aquella època ser republicà volia dir defensar el programa més radical de l'espectre polític del moment. Els primers republicans eren pràcticament els únics que propugnaven un ideari democràtic tal com l'entenem ara. Per això eren també coneguts amb la denominació de «demòcrates». Així, nocions que ara ens semblen molt «lògiques» com el sufragi universal, la separació de poders, la igualtat d'oportunitats, la separació entre l'Església i l'Estat o el reconeixement dels drets dels obrers eren idees combatudes aferrissadament per importants sectors socials de l'època. Sovint va caldre agafar les armes per defensar-les i Terrades no

3 TERRADAS, *L'esplanada. El rei Micomicó*.

4 TERRADAS, *Lo rei Micomicó: comèdia es dos actes i en vers català escrita per un Micomicó*.

5 CARMONA, *Dues Catalunyes: jocsfloralescos i xarons*.

6 SOLER i VIDAL, *Abdó Terrades. Primer apòstol de la democràcia catalana (1812–1856)*.

Les propostes de Terrades comptaven amb suport popular com ho evidència el fet que fou escollit alcalde de Figueres en les escasses ocasions que es feren eleccions per sufragi universal

dubtà a fer-ho. L'escriptor Carles Rahola (1881–1939), en una famosa semblança del personatge apareguda en el seu llibre *Vides heroiques* va afirmar que «no hi va haver a Catalunya [...] moviment revolucionari que ell no inspirés o dirigís o en el qual no prengué part activa». Un historiador actual com Pere Gabriel (1945) ha explicat que «l'insurreccionalisme es justificava en nom del dret del poble a la rebel·lió contra la tirania, contra la manca de llibertats, els abusos del poder i la repressió». I ha constatat que «l'afirmació democràtica, per més que hom ho intentava, no aconseguia encabir-se en cap desenvolupament institucional regular ni sorgia de la pràctica electoral».⁷

Més enllà de l'activitat insurreccional, la principal aportació de Terrades a la tradició política contemporània fou, segons un altre dels seus biògrafs actuals, Jaume Guillamet (1950), «la creació d'un partit d'extracció menestral i treballadora sobre uns principis netament democràtics que, a partir del 1841, reclamà una nova constitució sorgida de la voluntat popular».⁸ Així, doncs, exercí un mestratge definitiu en tot un nucli de gent, com Narcís Monturiol (1819–1885), Joan Matas (1826–1894),

Joan Tutau (1829–1893) o Francesc Sunyer i Capdevila (1826–1898), els quals van tenir un paper rellevant en el moviment republicà que féu possible la revolució de 1868 i la posterior instauració de la República espanyola el 1873. Aquest nucli de republicans fou l'embrió a partir del qual s'organitzà el republicanisme federal, una branca del moviment republicà que prengué especial arrelament a l'Empordà, a Barcelona i al conjunt del Principat, i que es caracteritzà per defensar, davant dels republicans unitaristes —que volien tot el poder regit des de Madrid—, un poder repartit, amb estats pròpiament dits que es federessin i que gaudissin d'àmplies atribucions polítiques.

El mateix Terrades explicità els eixos del seu ideari en un famós programa revolucionari que popularitzà per mitjà de la cançó *La Campana*. L'estrofa inicial constitueix la tornada que es repeteix després de cada nova estrofa: «Ja la campana sona / el canó ja retrona... / Anem, anem, republicans anem a la victòria anem». Cal mobilitzar-se perquè ha arribat el moment de fer-ho: «Ja és arribat el dia / que el poble tan volia / Fugiu tirans el poble vol ser rei». I més endavant passa a exposar en què consisteixen els canvis que cal introduir, alguns dels quals tenen avui una vigència sorprenent: «Que pagui qui té renda / o bé alguna prebenda: tot qui no té, tam-

poc no deu pagar res». La popularitat de la cançó fou extraordinària, però, a causa del missatge que defensava, fou prohibida i la gent que la cantava en públic podia ser detinguda. El ja esmentat Carles Rahola, en el retrat que dedicà al líder republicà, parla del gran èxit de la cançó: «Un historiador de la nostra Renaixença literària, [Francisco] Tubino,⁹ considera *La Campana* com l'himne de Riego o la Marsellesa dels revolucionaris catalans».¹⁰ S'ha dit molt sovint que la música era de Josep Anselm Clavé (1824–1874), que compartia el mateix ideari que Terrades, però aquesta atribució no és plenament demostrada. La musicòloga Anna Costal (1981) ha aventurat que aquesta creença té el seu origen en el fet que Clavé incorporà la cançó en la seva obra musical *La revolució* (1868), que precisament era dedicada al polític figuerenc.

L'actuació política de Terrades arribà a tenir una concreció institucional, ja que, com hem avançat, el 1842 fou elegit alcalde de Figueres. En aquella ocasió no va poder exercir el càrrec perquè es negà a jurar fidelitat al general Joaquín Baldomero Espartero (1793–1879), que aleshores era el regent de la monarquia espanyola. La votació entre els regidors escollits s'arribà a repetir

7 RAHOLA, *Vides heroiques*.

8 GUILLAMET, *Abdon Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*.

9 Francisco Tubino (1833–1888).

10 RAHOLA, *Vides heroiques*.

»» La Campana és una mena de programa polític cantant que esdevingué un veritable himne per als republicans de l'època

fins a cinc vegades, per veure si sorgia un altre candidat, però sempre van tornar a escollir Terrades, que fou destituït una vegada i una altra per no voler fer el jurament al regent. El 1854, en una nova elecció, feta també per sufragi universal masculí, tornà a ser elegit alcalde de la ciutat i aleshores va poder exercir breument el seu càrrec durant nou mesos, fins al juliol de 1855, que tornà a ser destituït. L'actuació de Terrades al capdavant de l'ajuntament figuerenc ha estat sintetitzada per Joan Armangué (1953), que també fou alcalde de la ciutat: «La seva és una actuació de govern dedicada al desenvolupament urbà, destacant-ne la supressió, per motius d'espai i de salubritat pública, del vell cementiri annex a la parròquia, i el seu trasllat als terrenys del nou camí del Far [on és actualment]; centrada també en el suport al Teatre Municipal, inaugurat pocs anys abans, i sobretot en el suport a l'ensenyament [...] a través de l'Institut, que era mantingut per l'Ajuntament».¹¹

L'ideari social

Les primeres associacions obreres catalanes van rebre de Terrades i dels

seus seguidors un suport que cap altre grup no els volia donar. Això féu que, durant molts anys, obrerisme i republicanisme fossin termes políticament indestriables. Ja ho assenyala Jaume Vicens Vives (1910–1960) a *Industrials i polítics: segle XIX*,¹² on afirmà que els obrers i menestrals acabaren per trobar, en el grup de Terrades, un partit decidit a incorporar-los a la política. Més recentment, Josep Termes (1936–2011), ha precisat que, abans del 1868, el sindicalisme obrerista estricte no féu gaire cas del socialisme utopista i que, en canvi, sí que recolliren amb més entusiasme les prèdiques democràtiques i republicanes d'Abdó Terrades i d'un seu col·laborador, Francesc de Paula Cuello (1824–1851), assassinat de ben jove pels seus enemics polítics. Així, el mateix Termes ha afirmat que no fou fins a partir de 1868 que s'inicià una tendència a la separació, quan es començaren a divulgar els postulats internacionalistes en la seva variant apolítica i anarquista. Un decantament que, val la pena remarcar-ho, fou lent, ja que els forts lligams entre republicanisme i obrerisme encara es mantingueren de manera molt evident durant el primer terç del segle XX, com evidencia la trajectòria política de dirigents republicans com Francesc Layret (1880–1920),

Lluís Companys (1882–1940) o Martí Barrera (1889–1972).

Donada l'opció obrerista de Terrades i els seus, no han de sorprendre els contactes que tingué amb el socialisme utòpic, especialment amb el postulat pel polític i escriptor Etienne Cabet (1788–1856), l'autor del famós *Voyage en Icarie*, on defensà una organització social igualitarista que posteriorment intentà implantar, infructuosament, als EUA.¹³ Les afinitats entre tots dos líders eren importants, ja que no tan sols compartien l'objectiu de l'emancipació dels treballadors, sinó que ambdós van estar adscrits al carbonarisme. El moviment carbonari, estès en diferents llocs d'Europa contra els intents restauracionistes de l'època postnapoleònica ha estat definit per un estudiós com Michel-André Iafelice com «una gran conxorxa del liberalisme adolescent» que es va inscriure humanament i estructuralment en una nebulosa cultural i política dins la qual també s'inserí «una francmaçoneria en curs de transformació».¹⁴ Així, doncs, maçoneria i carbonarisme compartiren formes i ritual comuns —sovint derivats de la seva condició de moviments clandestins i sotmesos a un estricte secretisme, per raons d'elemental seguretat—,

11 ARMENGUÉ, «Abdon Terrades, primer alcalde republicà».

12 VICENS VIVES, *Industrials i polítics: segle XIX*.

13 CABET, *Voyage en Icarie*.

14 IAFELICE, «Charbonnerie».

La persecució i l'exili no ens ha de sobtar ja que en aquella època ser republicà volia dir defensar el programa més radical de l'espectre polític del moment

però aquest darrer els va adaptar a un discurs democràtic i social radical.

Un altre punt de connexió entre Terrades i Cabet fou la figura del figuerenc Narcís Monturiol, deixeble i amic del dirigent català, i fervent partidari dels ideals cabetians. Ell fou un dels principals introductors a Catalunya del comunisme cabetià, per mitjà del periòdic *La Fraternidad* i de la traducció castellana del *Voyage en Icarie*. Fins a cert punt, Terrades també es pot considerar un divulgador del pensador francès, ja que traduí una altra obra de Cabet, la *Histoire populaire de la Révolution française*. Però les diferències amb l'estratègia política eren molt profundes. El líder català no va compartir la convicció dels cabetians de fer triomfar les seves idees per mitjà de l'exemple i la via pacífica i fou partidari de l'acció revolucionària i de fer ús, quan calgués, de les armes. Existeix una constància explícita d'aquestes diferències en una carta que Terrades li envià a Narcís Monturiol, des de Madrid, el 28 de desembre de 1847, reproduïda modernament per Jaume Guillaumet.¹⁵ Les reserves de Terrades envers el projecte, com ja va assenyalar Soler i Vidal, tenien molts punts en comú a les crítiques que van fer, en unes dates

similars, Karl Marx (1818–1883) i Friedrich Engels (1820–1895) en l'únic número de *Die Londoner Kommunistische Zeitschrift*, revista publicada a Londres el setembre d'aquell mateix 1847. Curiosament Terrades i Cabet van morir el mateix any, el 1856.

Periodisme i literatura

El recurs al periodisme i a la literatura fou una peça clau en l'estratègia política de Terrades. Així, ja des del 1842, impulsà uns fulls volants per propagar els ideals republicans i que foren coneguts amb el nom de *Hojas Terradas*. Davant de l'èxit assolit, es decidí a crear un diari, *El republicano* (1842), al qual seguiren d'altres capçaleres com *El Porvenir* (1843), *La Campana* i *La Unión*. D'aquestes dues darreres no se n'ha conservat cap exemplar. La seva iniciativa el converteix en un dels pioners del periodisme de combat polític a Catalunya, un mèrit que li ha reconegut també Jaume Guillaumet: «L'aparició de la premsa política republicana és deutora de la figura d'Abdon Terrades i de la seva afició juvenil a editar fulls volants [...] que es revela com una intuïció precoç del futur líder republicà sobre la utilitat dels fulls impresos, i de la pròpia premsa, com a mitjans i vehicles de

¹⁵ GUILLAMET, Abdon Terradas. *Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*.

» Exerci un mestratge a tot un nucli de gent com Monturiol, Matas, Tutau, Sunyer... l'embrió a partir del qual s'organitzà el republicanisme federal

comunicació i propaganda».¹⁶

L'obra literària també va seguir la mateixa línia de comunió amb l'ideari polític, com es pot comprovar ja des del primer títol de la producció narrativa, *La esplanada: escenas trágicas de 1828*.¹⁷ Fou publicat en castellà el 1835, quan Terrades tot just tenia 23 anys. L'obra té com a rerefons històric les execucions de liberals ordenades a Barcelona, el 1828, per part del capità general Charles d'Espagnac (1775–1829), comte d'Espanya, a l'esplanada de la Ciutadella. D'aquí el títol de la narració. Més que una obra explícitament antimonàrquica, és una crítica a l'absolutisme, és a dir, del poder absolut d'una monarquia no sotmesa a cap control parlamentari. Modernament, el 1987, l'obra fou traduïda al català per l'escriptora Maria Àngels Anglada (1930–1999).

La seva obra més popular, però, fou la peça teatral *Lo rei Micomicó*.¹⁸ Es pot considerar com el principal exponent de l'època del que ara en diríem teatre d'agitació política. Es tracta d'una farsa de caire antimonàrquic el missatge de la qual és que l'ideal d'un monarca

just i desinteressat és senzillament impossible d'aplicar en la realitat. La peça, breu i divertida, va ser estrenada a Figueres i a Barcelona el 1838 i tingué un gran èxit de públic. Un estudiós del teatre, Francesc Foguet (1971), ha assenyalat: «Al costat del teatre de Josep Robrenyo,¹⁹ *Lo rei Micomicó* és una de les mostres més reeixides de l'ús de l'escena com a espai d'acció proselitista per difondre, *au grand public*, les noves idees polítiques, democràticament revolucionàries (val a dir que la tria del català contribuïa a revalorar la llengua no únicament en l'àmbit literari i teatral, sinó també en l'ideològic). Al cap i a la fi, el fons del missatge terradià té una vigència aclaparadora».²⁰

L'opció de Terrades en favor de l'ús del català no es limità a *La Campana* i a *Lo rei Micomicó*, sinó que també el féu extensiu a la seva activitat política, ja que fou dels primers en usar la llengua pròpia en els mítings. Aquesta actitud, adoptada en unes dates tan prematures —pensem que la Renaixença tot just s'havia iniciat molt tímidament el 1833— el converteixen en un dels principals representants de la branca més popular del moviment de recuperació lingüística i cultural de

l'època, en oberta oposició als autors que pertanyien a sectors benestants i que defugien de tractar en les seves obres els conflictes polítics i socials del seu temps.

La memòria posterior

La figura de Terrades no parà de créixer d'ençà de la seva mort, especialment en els moments de puixança del republicanisme que ajudà a configurar. La seva condició de pioner li fou àmpliament reconeguda pels republicans que donaren suport a la revolució de 1868 i que tot seguit bastiren la Primera República espanyola, on la participació catalana —i empordanesa— fou transcendental. També el tingueren com a una figura emblemàtica els del primer terç del segle XX. Com ha assenyalat l'historiador Àngel Duarte (1957): «Els republicans dels primers temps del Nou-cents se sabien i es volien hereus de la generació d'Abdó Terrades, d'aquells apòstols de l'ideal que, en els temps més difícils, integrats a la Milícia Nacional, combateren amb les armes contra la reacció i el carlisme».²¹ Així, Carles Rahola el va incloure en el llibre ja citat *Vides heroiques*, per més que no estalvià algunes crítiques polí-

16 GUILLAMET, *Abdon Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*.

17 TERRADAS, *L'esplanada. El rei Micomicó*.

18 TERRADAS, *Lo rei Micomicó: comèdia es dos actes i en vers català escrita per un Micomicó*.

19 Josep Robrenyo (1780–1838).

20 FOGUET, «Abdó Terrades, ficcions per a una revolució democràtica».

21 DUARTE, «L'herència republicana de segle XIX».

tiques a la seva actuació, jutjada com a molt radical per l'escriptor gironí. Rahola, en el llibre, n'arribà a donar un retrat psicològic: «La seva psicologia pot ésser resumida amb aquests mots, segons un examen frenològic de Marian Cubí:²² molt tossut en les seves opinions i en els seves idees; tenia força bon cor; el seu geni era trist i desesperançat; imaginació viva, regular talent, esguard penetrant, rostre eixut, caràcter enèrgic...».²³

La historiografia actual, per bé que ha tendit a desproveir-lo de tota connotació mítica, no ha fet minvar la seva importància històrica, sinó al contrari. A finals de la dècada de 1950, Vicens Vives ja en parlà de manera laudatòria a *Industrials i polítics: segle XIX*, com ja s'ha dit. I aquest mateix to és el que emprà Termes, que en féu referència a diferents escrits, com ara l'aplec *Història de combat*²⁴ o sobretot, el pròleg que féu per al llibre de Soler i Vidal.²⁵ L'obra de Soler va ser feta també en to encomiàstic i fou la primera monografia extensa dedicada al personatge. Afortunadament no és l'única que existeix, ja que més recentment Guillamet

publicà *Abdon Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*,²⁶ que fins ara és l'estudi més extens i actualitzat de què disposem. En la seva dimensió de pensador polític també fou reivindicat per Fèlix Cucurull (1919–1996) que el va incloure en el segon volum de la *Panoràmica del nacionalisme català*.²⁷ Els diferents estudiosos actuals de la literatura tampoc no han desatès la seva aportació, que ha estat valorada especialment en el cas del teatre. Als ja esmentats Carmona i Foguet, cal afegir-hi Melcior Font (1905–1959), Joaquim Molas (1930), Xavier Fàbregues (1931–1985), Joaquim Marco (1935), Jordi Pla (1949) o Joan Ferrerós (1952).

El seu prestigi féu que el seu nom fos posat a un petit carrer de Barcelona del barri de Gràcia el 1922. Amb la proclamació de la Segona República també se li dedicà un cèntric carrer de Madrid. Tots dos han preservat el seu nom fins avui i van aconseguir superar l'etapa franquista segurament pel desconeixement que tenien les autoritats del Règim de la significació de la seva figura. A Figueres el seu nom desaparegué de la via pública al final de la Guerra

Civil i fins a dates recents no se li ha dedicat un petit carrer i una plaça, on hi ha una placa d'homenatge. El 2002, el Casino Menestral Figuerenc féu construir un gegant amb la seva imatge alhora que la parella de gegants de la ciutat van adoptar els noms de «Janet» i «Justa», dos personatges de *Lo rei Micomicó*. ◀

22 Marià Cubí (1801–1875)

23 RAHOLA, *Vides heroiques*.

24 TERMES, *Història de Combat*.

25 SOLER, *Abdó Terradas. Primer apòstol de la democràcia catalana (1812–1856)*.

26 GUILLAMET, *Abdon Terradas. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*.

27 CUCURULL, *Panoràmica del nacionalisme català*, vol 2.

MÉS INFORMACIÓ

ARMANGUÉ, Joan. «Abdon Terrades, primer alcalde republicà». A *L'Empordà*, 12 de juny de 2012, pàg. 8-9.

CABET, Etienne. *Voyage en Icarie*. París: J. Mallet et Cie, 1842. Segona edició.

CARMONA, Àngel. *Dues Catalunyes: jocsfloralescos i xarons*. Barcelona: Ariel, 1967.

COSTAL, Anna. «De La Campana de Terrades a La Revolució de Clavé. Ús i funció de les músiques populars en l'ideari republicà federal». A *Abdon Terrades i el seu temps. Jornada d'estudi i de debat*, Figueres, 27 d'octubre de 2012.

CUCURULL, Fèlix. *Panoràmica del nacionalisme català*. París: Edicions Catalanes de París, 1975. Vol 2.

DUARTE, Àngel. «L'herència republicana de segle XIX». A PUJOL, Enric (dir). *El somni republicà. El republicanisme a les comarques gironines*. Girona – Barcelona: Casa de Cultura - Viena Edicions, 2009.

FÀBREGAS, Xavier. *Teatre català d'agitació política*. Barcelona: Edicions 62, 1969.

IAFELICE, Michel-André. «Charbonnerie». A SAU-NIER, Eric (dir). *Encyclopédie de la franc-maçonnerie*. París: Le Livre de Poche, 2000.

FERRERÓS, Joan. *Poetes de l'Empordà*. Figueres: Carles Vallès Editor, 1986.

FOGUET, Francesc. «Abdó Terrades, ficcions per a una revolució democràtica». A *Serra d'Or*, 2012, núm. 636, pàg. 62-64.

FONT, Melcior Font. *El teatre català anterior a Pitarra. Josep Robreño, Francesc Renart i Abdon Terrades*. Barcelona: Barcino, 1928.

GABRIEL, Pere. *El catalanisme i la cultura federal. Història i política del republicanisme popular a Catalunya del segle XIX*. Reus: Fundació Josep Recasens, 2007.

GUILLAMET, Jaume. *Abdon Terrades. Primer dirigent republicà, periodista i alcalde de Figueres*. Figueres: Institut d'Estudis Empordanesos, 2000.

MARCO, Joaquim. «Abdó Terrades i el seu testimoniatge de la repressió del 1828: La esplanada». A *Estudis Romànics*, vol. IX, 1962.

MOLAS, Joaquim. *Poesia catalana romàntica*. Barcelona: Edicions 62, 1965.

PLA, Jordi. «L'esplanada o la via novelística d'Abdó Terrades». A *D'escriptors i d'escriptures*. Girona: L'Eix Editorial, 1997.

PUJOL, Enric. «Abdó Terrades, el primer líder republicà». A *Serra d'Or*, 2012, núm. 636, pàg. 54-57.

RAHOLA, Carles. *Vides heroiques*. Girona: Tallers gràfics de la Casa d'Assistència i Ensenyament, 1932.

SOLER i VIDAL, Josep. *Abdó Terrades: primer apòstol de la democràcia catalana (1812–1856)*. Barcelona: La Magrana, 1983.

TERMES, Josep. *Història de combat*. Catarroja: Editorial Afers, 2007.

TERRADAS, Abdó. *L'esplanada. El rei Micomicó*. Barcelona: Curial, 1987.

TERRADAS, Abdó. *Lo rei Micomicó: comèdia es dos actes i en vers català escrita per un Micomicó*. Pollença: El Gall, 2010.

TESTART, Albert. «Abdó Terrades, un baula de la cadena del republicanisme català del XIX». A *Serra d'Or*, 2012, núm. 636, pàg. 922-925.

VIVENS VIVES, Jaume. *Industrials i polítics: segle XIX*. Barcelona: Vicens Vives, 1958.